«Άνθρωποι και Ποντίκια»

Το Σατιρικό Θέατρο ανεβάζει το έργο του Τζον Στάινμπεκ «Άνθρωποι και Ποντίκια» σε σκηνοθεσία Στέλιου Καυκαρίδη. Ο Στάινμπεκ, νομπελίστας του 1962, ένας από τους μεγάλους της αμερικανικής λογοτεχνίας, συνδέθηκε κυρίως με την περίοδο της μεγάλης οικονομικής και κοινωνικής κρίσης της δεκαετίας του '30, με τη ζωή των ανθρώπων της υπαίθρου, που, από τη γη γεννημένοι, δεν μπορούν πια να ζήσουν απ' αυτήν.

Γόνος της υπαίθρου ο ίδιος, γιος ιδιοκτήτη μύλου στο Σαλίνας της Καλιφόρνιας, στα νιάτα του κατά καιρούς εποχιακός εργάτης σε ξένα αγροκτήματα, ο Στάινμπεκ γράφει γι' αυτά που γνωρίζει εις βάθος. Στα έργα του η πρώτη ύλη της πραγματικότητας μορφοποιείται σ' έναν κόσμο δομημένο με βάση τις σοσιαλιστικές του ιδέες. Ταυτόχρονα ο κόσμος στα «Σταφύλια της Οργής», στο «Ανατολικά της Εδέμ», στο «Άνθρωποι και Ποντίκια» διέπεται από τη φαταλιστική πεποίθηση του Στάινμπεκ για την αναπόφευκτη καταστροφή των ανθρώπινων ονείρων και σχεδίων, καθώς επίσης από τη συμβολιστική ερμηνεία και παρουσίαση της πραγματικότητας.

Το γραμμένο το 1937 μυθιστόρημα «Άνθρωποι και Ποντίκια» διασκευάστηκε για τη σκηνή από τον ίδιο τον συγγραφέα χάριν στα «έμφυτα» δραματικά στοιχεία (ο κυκλικά δομημένος μύθος, η σπονδυλωτή δομή, η τριτοπρόσωπη αφήγηση όπου ο αφηγητής μπορεί «να αποσυρθεί» αφήνοντας τους ήρωες μόνους στη σκηνή και, τέλος οι έτοιμοι από το στάδιο του πεζού διάλογοι).

Ο Τζορτζ και ο Λένι έχουν δέσει τις μοίρες τους τόσο στον αγώνα της επιβίωσης, όσο στο κοινό όνειρο για την απόκτηση δικού τους κτήματος, μιας εκδοχής του αμερικάνικου ονείρου για απαλλαγή από την ξένη εξάρτηση, για οικονομική αυτάρκεια και για κοινωνική αξιοπρέπεια. Ο Τζορτζ, αναλαμβάνοντας πλήρη ευθύνη για τον νοητικά ανάπηρο Λένι, ικανοποιεί τη βαθιά του ανάγκη για ανθρώπινη σχέση. Ο Στάινμπεκ προικίζει τον Λένι με εξαιρετική σωματική δύναμη και με ιδιαίτερα αναπτυγμένη αίσθηση αφής. Για κείνον το πιο ελκτικό στοιχείο του ονείρου είναι τα μαλακά, τρυφερά κουνέλια, που ποθεί να φροντίζει. Ο Λένι θέλει να θωπεύει κάθε τι απαλό, μαλακό, ποντίκι, κουτάβι, κουνέλι, βελούδο, το φόρεμα μιας κοπέλας, τα μαλλιά μιας άλλης, χάνοντας στην ηδονή του αγγίγματος τον έλεγχο της δύναμής του και των ενστίκτων του. Μέσα στην «προίκα» του Λένι περιλαμβάνεται και η κατάρα να σκοτώνει τα όσα αγγίζει με λαχιάρα: ποντίκι, κουτάβι, κοπέλα...

Αν ο Λένι είναι το στοιχείο της αφής, ο Τζορτζ είναι το στοιχείο του λόγου. Η γλωσσική λειτουργία του Τζορτζ είναι τρόπος επιβίωσης για τους δύο: οι επαναλαμβανόμενες σαν τελετουργίες ή απλά νανουρίσματα περιγραφές για το κτήμα των ονείρων τους, οι συμπεριφοριακές οδηγίες προς τον Λένι, η ανάληψη επικοινωνίας με τους γύρω. Ως αντίθεση, ο συγγραφέας προβάλλει την έλλειψη επικοινωνίας ως πηγή δυστυχίας για τα άλλα πρόσωπα του έργου, για τον γέρο Κάντυ, τον μαύρο Κρουκς, τη Γυναίκα χωρίς όνομα.

Οι έντονοι συμβολισμοί διαπερνούν το κείμενο. Η κυκλική του δομή ξεκινά από τους δύο ήρωες κρυμμένους στους θάμνους γύρω από μια λίμνη και τελειώνει στον ίδιο τόπο, έτσι ο χώρος αποκτά συμβολικό περιεχόμενο μεταξύ δύο «κακών πράξεων» του Λένι, δύο θανάσιμων απειλών. Ο φόνος του γέρικου σκυλιού του Κάντυ συμβολίζει τη μοίρα του ιδιοκτήτη του. Συμβολικοί είναι οι θάνατοι του ποντικού, του κουταβιού, που οδηγούν στο θάνατο της Γυναίκας του Κέρλυ. Συμβολική είναι η περιπλάνηση των εποχιακών εργατών, ανθρώπων που «δεν ανήκουν», που δεν έχουν τις εξιδανικευμένες από τους Αμερικανούς «grass-roots», ρίζες στη γη. Συμβολισμός και φαταλισμός περιέχονται στον τίτλο του έργου «Of Mice and Men» τον οποίο ο Στάινμπεκ δανείστηκε από το ποίημα του Ρόμπερτ Μπερνς που μιλά για τη ματαιότητα των ονείρων που κάνουν οι άνθρωποι και τα ποντίκια.

Πιστεύω πως στην παράσταση του Σατιρικού ο συμβολισμός και ο φαταλισμός μπορούσαν να εκφραστούν με περισσότερη ποιητική ατμοσφαιρικότητα. Η ιδιαίτερη έμφαση στο μοτίβο της μοναξιάς μπορούσε να αποτελέσει τον κύριο ερμηνευτικό στόχο όλων των ηθοποιών και η θλίψη, η ενσωματωμένη στις ονειροπολήσεις καταστροφή να είναι μόνιμο συναισθηματικό φόντο και ενωτικό στοιχείο. Ίσως ο σκηνοθέτης θα μπορούσε να κάνει την αντίθετη από τη δραματοποίηση του πεζού διαδρομή και να πάει πίσω σε μια περιρρέουσα ατμόσφαιρα της γνώσης του δημιουργού για τις μοίρες των ηρώων του.

Έτσι και ο Τζορτζ του Βασίλη Μιχαήλ θα πρόδιδε την εσωτερική του γνώση για το απραγματοποίητο του ονείρου και η Μαρία Φιακά σαν Γυναίκα του Κέρλυ θα είχε περισσότερη τραγικότητα ως θύμα του αναπόφευκτου φόνου και τα υπόλοιπα πρόσωπα να ενώνονταν πιο πολύ σε ανσάμπλ. Η μετωπική εκπομπή του λόγου και το στήσιμο με το πρόσωπο προς το κοινό σε αρκετές σκηνές έβλαπτε τη θλιμμένη εσωτερικότητα, φορέας της οποίας, κατ' εμέ, ήταν ο Κάντυ του Νεόφυτου Νεοφύτου. Ο Αλέξανδρος Μαρτίδης, παρά τη διαφορά ηλικίας με τον χαρακτήρα του, μπόρεσε να φτιάξει μια πειστική μορφή του Λένι.

Το σκηνικό του Άντη Παρτζίλη ένωνε τους τρεις χώρους δράσης σωστά υπογραμμίζοντας την κυκλική δομή του έργου.